

LİSELERDE GÖRE YAPAN ÖĞRETMENLERİN EĞİTİM ORTAMLARININ İŞ TATMİNİ VE VERİMLİLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Yrd.Doç.Dr. Nurhayat ÖZDAYI**

Kişisel becerilerin daha etkin kullanılması ve işgücü potansiyelinin daha verimli olması için meslek alanları ile ilgili araştırmalar gittikçe artmaktadır.

Son yıllarda işgörenler iş yaşamında nasıl davranmaktadır, bu davranışların nedenleri nelerdir? Bu sorular üzerinde çalışan ve iş davranışları ile iş ortamının özellikleri arasında ilişkiyi araştıran araştırmacılar, personel yönetimi konusunda problem alanlarını belirleyip çözümler önermektedirler (Cumming, 1968, s: 30-35).

Çünkü işin çeşidi, yaratıcılığı, amaçların zorluğu, bireysel becerilerin kullanılması gibi durumlar mesleki performansı etkilemekte ve çalışanlar işlerinden daha fazla şeyler beklemektedirler. İnsanlar, meslekleri kendilerini yeni bir şeyler yapmaya zorladığı sürece kendilerini o mesleğe daha çok adamaktadırlar. Bu zorlamanın tersi de meslekte sıkıcılık yaratmakta ve bu sıkıcılık da sonraları tatminsizliğe, işten soğumaya yol açabilmektedir. (Mitchell, Larson, 1987 s: 148).

Günümüzde çalışanların gereksinimine cevap veren insancıl bir çalışma ortamı oluşturmak için birçok bilimsel disiplinlerden yararlanılmaktadır. İnsanın doğal özelliklerine uygun araç, gereç, makine, tasarım ve rahat çevre koşulları yaratılmayı, çalışanları zorlamadan uygulayacakları çalışma yöntemleri geliştirilmeye çalışılmaktadır (İncir, 1984; s: 20).

Eğitim ortamı, eğitim etkinliklerine doğrudan ya da dolaylı katkıda bulunan öğretmen, yönetici, veli, eğitim uzmanı gibi insan ögesi ile, okul binası, derslik, laboratuvar gibi insan dışı kaynaklardan oluşmaktadır (Büyükkaragöz, Çivi: 1994, s: 36, Teker 1984, s: 92-94).

Eğitim sisteminin en stratejik parçası olan okullar bu hizmetin üretildiği yerlerdir. Eğitim örgütleri de diğer örgütler gibi etkili olmak zorundadır (Çelik, 1990, s: 61-65).

Bu yönden eğitim hizmetlerinde de hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için öğretmenin, öğrencilerde istendik yönde davranış değişikliğini gerçekleştirebilme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesinde öğretmenin rolü tartışılmaz bir gerçektir.

* Bu araştırma poster olarak 5-7 Eylül 1996'da Bursa Uludağ Üniversitesi III. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinde sunulmuştur.

** Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim üyesi.

Okulun etkili olabilmesi için öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişmelerin en uygun sağlandığı bir öğrenme çevresi olarak ele alınması ve düzenlenmesi gerekmektedir (Balcı, 1988, s: 23).

Günümüz okullarında verimli bir ders gayreti için öğrencileri tanımak ve onları anlamak, rehberlik etmek gittikçe önem kazanmaktadır. Öğretim programını ve öğrenim çevresini öğrencilerin normal gelişmelerinde göre ayarlayabilmek için sınıftaki insan materyali konusunda sistematik bilgilere ihtiyaç vardır. (Hesapçıoğlu, s.306, 1994).

Bu düzenlemede okul ergonomisi bakımından en önemli nokta, öğrencinin et- kileşeceği çevre koşullarının öğrencinin iç koşullarına göre ayarlanmasıdır. (özbilgin, 1986 s: 301).

Öğretme ortamında etkili bir iletişim sağlanamadığı takdirde eğitimden beklenen verim de elde edilmeyecektir.

Burada, Herzberg'in çift faktör teorisini unutmamak gerekir. Herzberg'in Hijyen faktörleri olarak ifade ettiği işin verimiyle ilgili çalışma koşulları, insanlararası ilişki ücret, güvenlik, yönetim ve politika gibi faktörler örgüt sistemince kişilere sağlanması gereken asgari faktörler olarak görülmektedir. (Kaiser, 1981, s: 42-44, Herzberg, 1968, s: 52). Hijyen faktörleri olarak okul sistemince sağlanması gereken çalışma azmi uyandırmayan şartlardır. Hijyen faktörleri bir hastalığı geciktirebilir. Ama tedavi etmezler. Bu faktörler çoğu zaman vazgeçilmez ve gittikçe artan bir miktarda tatminsizliği önler, sürekli ve gereklidir. (Kaiser, s.42, 1981).

Henzber'e göre başarı, sorumluluk, ilerleme, takdir gibi güdüleyici etmenler ise; işin kendisiyle işgörenin işteki başarısı ve işten elde edilen doyum ve gelişmeyle doğrudan ilgilidir. Güdüleyici etmenler, genellikle işe yöneliktir. İşin içeriği ile ilgilidir (Davis, 1984, s: 68). Yokluğu tatminsizlik yaratır.

Öğretmenlere bireysel ya da grup olarak öğretim materyallerini ve öğretim metotlarını seçme, müfredat programına karar verme, kendi sınıfını düzenleme, öğrencilerini disipline etme işinde daha fazla serbestlik sağlanırsa büyük ölçüde öğretimde bu güdülemeyi sağlayacak ve mesleğin verimliliği artacaktır. Hangi meslek için olursa olsun kişilere verilen sorumluluk gerçekte güdüleyici bir faktördür ve verimi artırır (Kaiser, s.43, 1981).

Günümüzde teknoloji süratle gelişmekte, eğitim ortamının ve koşulların yeni ihtiyaçlara göre düzenlenmesi gittikçe önem kazanmaktadır. Bu yönden, iyi bir çalışma ortamının varlığı, gereği üzerinde yapılan çalışmalar hem öğrenciyi, hem öğretmeni güdüleyecek, başarının artmasına yardımcı olacak, aynı zamanda eğitimin kalitesine de arttıracaktır.

Türkiye'de (Temel 1991, Bayraktar 1991, Açıkgöz 1989, Teker 1984), okulun ergonomik yönüne ve sınıf ortamına yönelik çalışmalar yapılmakla beraber daha geniş düzeyde yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır.

Problem Cümlesi

Genel liselerde çalışan öğretmenlerin eğitim ortamları nasıldır? Öğretmenler bu ortamdan fiziksel ve psikolojik açıdan nasıl etkilenmektedirler?

Alt Problemler

- 1- Liselerde genel olarak sınıfın ve okulun fiziksel yapısı nasıldır?
- 2- Öğretmenlerin çalışma koşulları nasıldır?
- 3- Öğretmenler bu çalışma ortamında fiziksel olarak rahatsızlık duymakta mıdır?
- 4- Öğretmenler bu çalışma ortamında psikolojik rahatsızlık duymakta mıdır?
- 5- Öğretmenlerin çalışma koşulları ile cinsiyet, branş, yaş, mesleki deneyim arasında bir ilişki var mıdır?
- 6- Öğretmenlerin psikolojik durumları ile cinsiyet, branş, yaş, mesleki deneyim arasında bir ilişki var mıdır?

Araştırmada, bu alt problemlere cevap aranmaya çalışılmıştır.

Varsayımlar

Bu araştırma verileri, çalışma alanı ve şartlar ile ilgili uyguladığımız ankete öğretmenlerin verdiği cevapların gerçek durumu doğru olarak yansıttığı varsayılarak yorumlanmıştır.

Amaç

Öğretmenlerin, çalışma ortamındaki davranışlarını daha iyi anlamak, öğretmenlerin işleri hakkında ne düşündükleri ve işlerini nasıl gördüklerini ortaya çıkarmak için bu çalışma yapılmıştır.

Bu araştırma ile toplanan verilerin değerlendirilmesi sonucunda eğitimde verimliliği arttırıcı tedbirlerin alınmasına ilişkin düşünme, tartışma ve yeni araştırma imkanları yaratacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmada tesadüfi örneklem yoluyla bilgi toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Hazırladığımız ankete öğretmenlerin çalıştıkları ortamın fiziksel durumu ile ilgili 21 madde, çalışma koşulları ile ilgili 11 madde, psikolojik durumla ilgili 11 madde yer almıştır. Her bir maddenin karşısında "evet, hayır, biraz" ifadeleri kullanılmıştır. Bu konu ile ilgili araştırma maddeleri oluşturulduğunda elimizde eğitim ortamı ile ilgili bir ölçek yoktu. Ancak daha

sonra Özalıkış ve Erkman tarafından iş ortamı ölçeğinin geliştirildiğı, güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarının yapıldığı görülmüştür (Özalıkış, Erkman, 1995).

Bu araştırma 1993-94 öğretim yılında İstanbul'un Kadıköy ve Üsküdar ilçelerine bağılı 22 liseden 14'ünde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya bu okullarda çalışan 168 öğretmen katılmıştır. Araştırma için gerekli izin İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden alınmıştır.

Araştırma öğretmenlerin anket formuna verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

İstatistiksel teknik olarak frekans, yüzdeler ve X^2 kullanılmıştır. Veriler tablo halinde verilmiştir.

Bulgu ve Yorumlar

1- Kişisel Bulgular

Araştırmaya 81 erkek (% 48.2), 87 kadın (% 51.3) olmak üzere toplam 168 kişi katılmıştır.

Branşlara göre dağılım ise, 28 kişi (% 16.7) Edebiyat, 34 kişi (% 20.2) Sosyal Bilgiler, 31 kişi (% 18.5), Fen Bilgisi, 14 kişi (% 8.3) Güzel Sanatlar, 61 kişi (% 36.3) Yabancı Dil, Meslek Dersleri ve Beden Eğitimi öğretmenleridir.

Mesleki Deneyime Göre; 42 kişi (% 28.6) 11-15 yıl, 36 kişi (% 21.4) 16-20 yıl, (% 25) 21 yıl ve üzerinde çalışmaktadır.

2- Eğitim Ortamlarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Okulların fiziksel durumları incelendiğinde, öğretmenlerin % 37.3'ü sınıflarda perde olmadığını, % 22'si ışığın yetersiz olduğunu, % 23'ü ısınma durumunun yetersizliğini % 19.6'sı bazen yeterli olduğunu, % 48.2'si sınıflarda temiz havanın yeterli olmadığını, % 97'si sınıflarda havalandırma tertibatının olmadığını, % 90.5'i kitaplığının olmadığını, % 91.1'i, okulda ders araçları odasının olmadığını, % 82.7'si sınıflarda televizyon olmadığını, % 40.5'i sınıflarda kara tahta kullanıldığını, % 38.7'si günlük sınıf temizliğinin yapılmadığını, % 29.8'i ise bazen temizliğinin yapılmadığını, % 27.4'ü sınıfın yıllık boya badana durumunun yapılmadığını, % 9.5'i öğretmen masasının yerinin uygun olmadığını, % 11.9'u sınıfların bakım ve onarımının yapılmadığını, % 28.6'sı okullarda laboratuvarın olmadığını, laboratuvar olan okullarda % 42.3'ü laboratuvarın kullanılmadığını bildirmişlerdir.

Öğretmenlerin % 36.9'u derste araç gereç kullanmamaktadır. % 23.3'ü ise bazen kullanmaktadır.

Öğretmenlerin çoğu dersi ayakta vermektedir (% 88.8) ve anlatım metodunu tercih etmektedir (66.1) yine % 30.4'ü de bazen anlatım metodunu

tercih etmektedir. Problem çözümüne grup çalışması örnek olay incelemesi dramatizasyon gibi çağdaş metotları öğretmenlerin çoğu kullanmamaktadır.

Öğretmenlerin % 51.2'si haftalık ders saatinin konuların aktarımında yeterli olduğunu belirtirken, % 37.5'i ise yeterli olmadığını belirtmektedir.

Sınıf kalabalıklığının öğretmenin performansını etkilediğini belirtenlerin oranı da % 65.5'dir. (Ek Tablo 1) Sınıf kalabalıklığı öğretmen öğrenci iletişimini zayıflatmakta, sınıfın öğrenme potansiyelini de etkilemektedir.

3- Çalışma Koşulları İle İlgili Bulgular :

Öğretmenlerin % 57.1'i yeterli ölçüde beslenemediklerinden, % 41.7'si mesleki güvence eksikliğinden, % 69'u da mesleki gelişme azlığından şikayetçidir.

Öğretmenlerin % 52'si çalışma saatlerinden memnun olmakla birlikte, % 29.2'si ise memnun görünmemektedir.

Ders hazırlığı için yeterli sürenin olmadığını belirtenlerin oranı oldukça düşüktür (% 32.7). Sınav kağıtlarının okunması için de yeterli sürelerinin olduğunu söyleyenler oldukça fazladır (% 59.5). Öğretmenler öğrencilere verdikleri ödevleri de takip ettiklerini belirtmektedirler (% 72).

Ders programlarının günlük çalışma saatlerine uygun olmadığını belirtenlerin oranı % 60.1, biraz uygun diyenlerin oranı da % 17.3'tür.

Yine öğretmenlerin % 56'sı meslektaşları arasındaki işbirliğinin olduğunu, % 25.6'sı bazen işbirliği olduğunu, okul yönetimi ile de işbirliği içinde olduklarını (% 56), veliler ile iletişimin ise az olduğunu (% 31), % 33.9'u bazen iletişim sağladıklarını belirtmişlerdir (Ek Tablo: 2).

4- Öğretmenlerin Psikolojik Durumları İle İlgili Bulgular

Öğretmenlerin % 60.7'si gürültüden rahatsızlık duymakta, % 27.4'ü bazen rahatsız olmakta, % 44'ü zihinsel yorgunluk hissetmekte, % 34.5'i bazen yorgunluk hissetmektedir. % 50.6'sı fiziksel yorgunluk hissetmekte, % 31.5'i bazen yorgunluk hissetmektedir. Dikkatini bir konuda uzun süre yoğunlaştırılamayanların oranı ise % 16'dır. % 28'i de bazen yoğunlaştırılamadığını belirtmektedir.

Yine öğretmenlerin % 26.8'i işini monoton bulmakta, % 21.4'ü bazen monoton bulmaktadır.

Derse karşı isteksizlik duyanların oranı % 17.9, bazen isteksizlik duyanların oranı % 23.2'dir. Öğretmenlerin % 23.8'i uykusuzluk çekmekte, % 25.6'sı bazen uykusuzluk çekmektedir. Sık sık baş ağrısı duyanların oranı % 25.6, bazen duyanlar da % 25'dir. % 48'i sık sık boğaz ağrısı çekmekte, % 25'i bazen çekmektedir. Yine öğretmenlerin % 53'ü mesleğini stresli bulmakta, % 27.4'ü de

tatmin olduğunu belirtmektedir. %29 'u bazen elde etmektedir.

Öğretmenlerin % 66'sı branşında yeterli olduğunu, % 12.5'i branşında yeterli ol madigim, % 31'i bazen başarılı olduğunu belirtmektedir.

Toplumda yeterli saygınlığa eriştiğini söyleyenlerin oranı oldukça düşüktür (% 26.2). % 22'si de mesleğinde bazen saygınlık duyulduğuna inanmaktadır. (Ek Tablo: 3).

Holdaway'ın (1978) öğretmenler üzerinde yaptığı araştırmada da öğrencilerle ilişki öğretim metotlarını seçmede özgürlük, diğer öğretmenlerle ilişki sınıf düzeyini belirleme, iş güvencesi okul idaresi ile ilişkiler gibi konularda mesleki tatmin yüzdesi fazla olmakla beraber toplumun eğitime karşı tutumu, ailenin eğitime karşı tutumu, çalışma koşulları hakkında yöneticilerle müzakere öğretmenliğin toplumdaki statüsü ders hazırlığı, kararlara katılmama, teftiş gibi sorunlar tatminsizliği neden olan faktörlerdir (Holdaway, s.30-48, 1978).

Cinsiyet ile zihinsel yorgunluk arasında ilişki: (Ek: Tablo 4'te de gösterilmiştir) Kadınların % 48.3, erkeklerinde % 39.5'i zihinsel yorgunluk duymaktadır. Yine kadınların % 24.1 'i erkeklerin % 4.7'si bazen yorgunluk duymaktadır (X^2 9.563 p<0.01). Görüldüğü gibi kadınlar daha çok yorgundur. Bu durum kadınların iş dışında da ayrıca ev-işi, çocuk bakımı gibi görevlerinin olmasından kaynaklanmaktadır.

Branş ile sınav kağıtlarını okuma durumu arasında (Ek Tablo: 5 görüldüğü gibi) bir ilişki vardır. Sınav kağıtlarını okunmasında en fazla edebiyat öğretmenleri (% 82.6), Borra sosyal bilgiler öğretmenleri (% 79.4) çok vakit aldığından şikayetçidirler (X^2 .33.431p<.001).

Branş ile sık sık derse karşı isteksizlik duyma arasındaki ilişkiye gelince; en fazla sosyal bilgiler (% 32.4) ve güzel sanatlar (% 35.7) öğretmenleri isteksizlik duymaktadır. (X^2 .24.714 p< 001 Ek Tablo: 6).

Mesleki deneyim ile kendini öğretmenlik mesleğinde güvencede hissetme durumu arasında da bir ilişki vardır. En fazla güvence 16-20 yıl arasında (% 41.7), en az 21 yıl ve üzerinde çalışanlardadır (% 23.8) (X^2 .15.972 p<0.01). Ek Tablo 7.

Mesleki deneyim ile öğrenci ödevlerini kontrol durumu arasında bir ilişki görülmektedir (Ek. Tablo: 8, X^2 13.156 p<0.05).

16-20 yıl arasındaki öğretmenler öğrenci ödevlerini en az takip eden öğretmenlerdir (% 63.9). En fazla takip eden öğretmenlerde 21. yıl ve üzerinde çalışanlardır 76.2).

İşin monotonluk durumu ile de mesleki deneyim arasında da bir ilişki vardır. İşin en fazla monoton olduğundan 21 yıl ve üzerinde çalışanlar şikayetçidirler (% 40.5). Uzun yıl arasında çalışanların % 14.6'sı monoton bulmaktadır. Yani mesleki deneyim fazlaştıkça monotonluk artmaktadır (X^2 16.763 p<0.01 Ek Tablo 9).

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma bulgularına bakıldığında okul yönetimi tarafından bağlanması gereken hijyen faktörleri henüz sağlanmış değildir. Eğitimin kalitesine yönelik çalışmalar da yetersiz kalmaktadır. Bu olumsuzluklara öğretmenlik mesleğinin geliştirilememesi gibi hususlar da eklenince eğitimin kalitesi gittikçe düşmektedir. Eğitimde verimliliğin artırılabilmesi için öğretmenin huzur içinde çalışabileceği bir eğitim ortamının yanında onu motive edici bir yönetim anlayışı da gereklidir. Okullarımız çağdaş diyebileceğimiz teknolojik donanımdan yoksundur. Sınıflarda aydınlatma, havalandırma, ısı, boyabada, temizlik, sıra düzeni gibi hijyenik koşullar yeterli değildir. Sınıflar kalabalıktır, öğrenci öğretmen etkileşimi zayıftır.

Televizyon, kitaplık, tepegöz, bilgisayar gibi teknolojik girdiler ve bunların kullanımı son derece yetersizdir. Birçok okulda laboratuvar olduğu halde, öğretmenlerin çoğu derste araç kullanmamakta, dersi klasik yöntemlerle, daha çok anlatım metodunu kullanarak işlemektedir. Çünkü öğretmen gerek Eğitim Fakültelerinde, gerekse mesleki hizmet-içi programlarda araç-gereç kullanma konusunda bir eğitimden geçmemiştir.

Ders programları da günün koşullarına uygun değildir. Öğretmen çalışma saatleri içinde yeteri kadar beslenmemektedir. Mesleki yönden gelişmeleri için yeterli imkanlar hazırlanmamıştır. Öğretmenler mesleki güvence eksikliğini de her an duymaktadırlar.

Ancak meslektaşlar arası iletişim, yönetim ilişkileri oldukça iyi düzeydedir. Ancak veli ile iletişimleri zayıftır. Halbuki eğitimde velinin okulla bütünleşmesi yıllardır üzerinde durulan konu olmasına rağmen, bu husus istenilen ölçüde sağlanamamaktadır.

Psikolojik durumları incelendiğinde öğretmenlerin yarısı gürültüden rahatsızlık duymakta, fiziksel ve zihinsel olarak kendisini yorgun hissetmekte, sık sık boğaz ağrısı çekmekte ve mesleklerini oldukça stresli bulmakta, mesleki tatmin elde edememekte, derslere giriş çıkışta bir isteksizlik duymakta toplumda yeterli saygınlığı görmediklerini belirtmektedirler.

İş tatmini sağlayan güdüleyici faktörler olarak başarı tanınmak sorumluluk takdir edilme gibi faktörlerde yeterli düzeyde sağlanamamıştır.

Bu araştırma bulguları, araştırmacının daha önceki çalışmalarındaki araştırma bulgularını da desteklemektedir (Özdayı, 1993).

Ancak öğretmenler kendilerini mesleklerinde yeterli bulmakta ve başarılı olduklarına inanmaktadırlar. Bu durum tartışılması gereken bir husus olarak görülmektedir.

Bağımsız değişkenler (yaş, cinsiyet, deneyim, branş) ile eğitim ortamları arasındaki ilişkiler incelendiğinde sınav kağıtlarının okunmasında en çok edebiyat ve sosyal bilgiler öğretmenleri şikayetçidirler. İki branşında yapısı itibarıyla öğrenci kalabalıklarını da dikkate alırsak klasik sınav kağıtlarının okunmasının gerçekten problem olduğunu söyleyebiliriz. Okullarda sınav

sistemlerinin de esaslı bir şekilde ele alınıp yeni düzenlemelerin yapılmasında da yarar görmekteyiz.

Öğrenci ödevlerinin kontrolü ile en fazla mesleki deneyimi 21 yıl ve üzerindekiiler ilgilenmektedirler. Yine kendini en az güvencede hisseden grup da bu öğretmenlerdir. Çünkü emeklilik yaşı geldikçe geleceğe ait kaygıları da artmaktadır. Hele maddi tatminsizlikler kişileri gelecek için daha çok kaygılanmaktadır.

Psikolojik yönden kadınlar daha fazla zihinsel ve fiziksel yorgunluk hissetmektedir. Ders verirken isteksiz olduğunu söyleyen grup da sosyal bilgiler öğretmenleridir. Sosyal bilgiler dersinin ezber dayalı olması, konuların güncelliğini yitirmesi gibi nedenler bu isteksizliğin belli başlı kaynakları olabilir. Öğretmenler mesleklerini monoton bulmamakta derslere de istekli girmektedirler. Ancak mesleki deneyim arttıkça bu mesleği monoton bulanların sayısı da artmaktadır.

İş monotonluğu kişilerde stres, işten sıkılma, aşırı zihinsel fiziksel yorgunluk gibi duygulara neden olmaktadır. Bu nedenle iş zenginleştirmeye yönelik, işgörenleri güdülecek, potansiyeli artırıcı programlar ihtiyaç vardır (Robins, 1982, s: 302, Cherrington 1982, s: 669).

Öneriler

1- Okulların fiziksel şartlarının (ısı, ışık, havalandırma, bakım, onarım, temizlik, masaların düzeni gibi) biran önce gözden geçirilmesi ve öğrenci mevcutlarının azaltılması yönünde yeni projelerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Eğitim ortamının etkililiği başarıyı da birlikte getirecektir.

2- Okullarda öğrenci-öğretmen etkileşiminin en iyi biçimde gerçekleşeceği öğretmen ortamının sağlanması okul ergonomisinden yararlanıldığı ölçüde artacaktır.

3- Okullarda teknolojik donanım son derece eksiktir. Türkiye'nin de çağı yakalaması için yeni imkanların araştırılmasına, bu konuda yeni araştırma ve geliştirme ve deneme çalışmalarının yapılmasına ihtiyaç vardır.

4- Ders programları yeniden ele alınarak güncel hale getirilmelidir.

5- Öğretmenleri ilgilendiren kuralların iyi bir şekilde belirlenip uygulanması, müfredat ve eğitim ile ilgili karar aşamaları üzerinde daha az yazılı kural yöneticilerin katılımcı liderliği öğretmenlerin işlerinden daha çok doyum elde etmelerine neden olacaktır.

6- öğretmenlerin mesleki gelişim imkanlarının artırılması yönünde Üniversiteler ve M.E.B. işbirliği içinde çalışmalıdır.

7- Öğretmenlerin toplumda yeniden yeterli saygınlığa erişmeleri için mesleki güvenceleri de sağlanmalıdır.

Ek Tablo : 1 ÖĞRETMENLERİN EĞİTİM ORTAMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN DAĞILIM

	Evet f	%	Hayır f	%	Bazen f	%	Toplam f	%
1. Sınıf camlarında perde durumu	44	26,2	63	37,5	61	36,3	168	100,0
2. Işık yeterliliği	131	78,0	17	10,1	20	11,9	168	100,0
3. Isınma durumu	96	57,1	39	23,2	33	19,6	168	100,0
4. Sınıflardaki temiz hava	56	33,3	81	48,2	31	18,5	168	100,0
5. Havalandırma tertibatı	4	2,4	163	97,0	1	0,6	168	100,0
6. Sıraların öğrenciye uygunluğu	59	35,1	86	51,2	23	13,7	168	100,0
7. Sınıf kitaplığının bulunması	10	6,0	152	90,5	6	3,6	168	100,0
8. Ders araç adısı var mı?	8	4,3	153	91,1	7	4,2	168	100,0
9. Sınıflarda tepegöz kullanılması	19	11,3	139	82,7	10	6,0	168	100,0
10. Bilgisayar kul. durumu	68	40,5	81	48,2	19	U.3	168	100,0
11. Günlük sınıf temizliği	53	31,5	65	38,7	50	29,8	168	100,0
12. Sınıfın boya ve badana durumu.	90	53,6	46	27,4	32	19,0	168	100,0
13. Öğretmen masasının yeri	41	88,9	16	9,5	11	6,5	168	100,0
14. Sınıfların bakım-onarımı	110	65,5	20	11,9	38	22,6	168	100,0
15. Okulda laboratuvar var mı?	116	69,0	48,6	28,6	4	2,4	168	100,0
16. Laboratuvar kullanım durumu	59	35,0	71	42,3	38	22,6	168	100,0
17. Öğretmenin araç kull. dur.	66	39,3	62	36,9	40	23,3	168	100,0
18. Dersi ayakta mı verdiği	140	88,8	6	3,6	22	13,1	168	100,0
19. Dersin öğretmen tarafından mı anlatıldığı	111	66,1	6	3,6	51	30,4	168	100,0
20. Haftalık ders saatlerinin konu anlamında yeterliliği	86	51,2	63	37,5	19	11,3	168	100,0
21. Sınıf kalabalıklığının öğretmen performansı etkilemede durumu	110	65,5	20	11,9	38	22,6	168	100,0

**Ek Tablo : 2 ÖĞRETMENLERİN ÇALIŞMA KOŞULLARINI
GÖSTEREN DAĞILIM**

	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Okulda yeterli ölçüde beslenebilme durumu	48	28,6	90	57,1	24	14,3	168	100,0
2. Mesleki güvence Durumu	55	32,7	70	41,7	43	25,6	168	100,0
3. Mesleki geliştirme İmkanları	30	17,9	116	69,0	22	13,1	168	100,0
4. Çalışma saatlerinden Memnuniyet	88	52,4	49	29,2	31	18,5	168	100,0
5. Ders hazırlığı için yeterli süre durumu	47	28,0	55	32,7	66	39,3	168	100,0
6. Sınav kağıtlarını okumak için yeterli zaman durumu	100	59,5	34	20,2	34	20,2	168	100,0
7. Öğrencilerin ödevlerini takip	121	72,0	21	12,5	26	15,5	168	100,0
9. Meslektaşlar arası işbirliği	94	56,0	31	18,5	43	25,6	168	100,0
10. Okul yönetimi ile işbirliği	94	56,0	39	23,2	35	20,8	168	100,0
11. Veli ile iletişim	52	31,0	59	35,1	57	33,9	168	100,0

Ek Tablo : 3 ÖĞRETMENLERİN PSİKOLOJİK DURUMLARINI GÖSTEREN DAĞILIM

	Evet		Hayır		Bazen		Toplam		
	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Gürültüden rahatsızlık	102	60,7	20	11,9	46	27,4	168	100,0	
2. Zihinsel yoğunluk hissetme	74	44,0	36	21,4	58	34,5	168	100,0	
3. Fiziksel yorgunluk hissetme	85	50,6	30	17,9	53	31,5	168	100,0	
4. Dikkatini bir konuda uzun süre yoğunlaş.	94	56,0	27	16,1	47	28,0	168	100,0	
5. İşin monotonluğu	45	26,8	87	51,8	36	21,4	198	100,0	
6. Derse karşı isteksizlik	30	17,9	99	58,9	39	23,2	168	100,0	
7. Uykusuzluk çekme	40	23,8	85	50,6	43	25,6	168	100,0	
8. Sık sık başarısı duyma	43	25,6	83	49,4	42	25,0	168	100,0	
9. Sık sık boğaz ağrısı	82	48,8	44	26,2	42	25,0	168	100,0	
10. Mesleği stresli bulma	89	53,0	45	26,8	34	20,2	168	100,0	
11. Mesleki tatmin bulma	46	27,4	73	43,5	49	29,2	168	100,0	
12. Kendini branşında yeterli bulma	111	66,1	21	12,5	36	21,4	168	100,0	
13. Toplumda yeterli saygınlık	44	26,2	86	51,2	38	22,6	168	100,0	
14. Öğretmenlikte başarılı olduğuna inanma	88	52,4	28	16,7	52	31,0	168	100,0	

**Ek Tablo : 4 CİNSİYET İLE ZİHİNSEL YORGUNLUK HİSSEDENLER
ARA- SINDAKİ İLİŞKİYİ GÖSTEREN DAĞILIM**

Cinsiyet	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Erkek	32	39,5	12	14,8	37	4,7	81	48,2
Kadın	42	48,3	24	27,6	21	24,1	87	51,8
Toplam	74	44,0	36	21,4	58	34,5	168	100

X^2 :9,563 sd: 2 p<.001

**Ek Tablo : 5 BRANŞ İLE SINAV KAĞITLARININ OKUNMASI
ARASINDAKİ İLİŞKİYİ GÖSTEREN DAĞILIM**

Branş	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Edebiyat	24	85,7	1	3,6	3	10,7	28	16,7
Sosyal Bilgiler	27	79,4	3	8,8	4	11,8	34	20,2
Fen Bilgiler	20	64,5	3	9,7	8	25,8	31	18,5
Güzel Sanatlar	6	42,9	6	42,5	2	14,3	14	8,3
Yabancı Dil	23	37,7	21	34,4	17	27,9	61	36,3
Toplam	100	59,5	34	20,2	34	20,2	168	100,0

X^2 : 33,431 sd: 8 p<.001

**Ek Tablo : 6 BRANŞ İLE SEK SIK DERSE KARŞI İSTEKSİZLİK DUYMA
ARASINDAKİ İLİŞKİYİ GÖSTEREN DAĞILIM**

Branş	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Edebiyat	2	7,1	13	46,4	11	39,2	28	16,7
Sosyal Bilgiler	11	32,4	15	44,1	8	23,5	34	20,2
Fen Bilgiler	7	22,6	19	61,2	5	16,1	31	18,5
Güzel Sanatlar	5	35,7	7	50,0	2	14,3	14	8,3
Yabancı Dil	5	3,2	45	73,8	11	18,0	61	36,3
Toplam	30	17,9	99	58,9	39	23,2	168	100,0

X^2 : 24,741 sd: 8 p<.001

Ek Tablo : 7 MESLEKİ DENEYİMİ ELE KENDİNİ ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNDE GÜVENCEDE HİSSETME DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİYİ GÖSTEREN DAĞILIM

Mesleki Deneyim	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
10 yıldan az	15	35,7	12	28,6	15	35,7	42	25,0
11-15 yıl	15	31,3	16	33,3	17	35,4	48	28,6
16-20 yıl	15	41,7	18	50,0	8	8,3	36	21,4
21 yıldan fazla	10	23,8	24	57,1	8	19,0	42	25,0
Toplam	55	32,7	70	41,7	43	25,6	168	100,0

X^2 : 15,972 sd: 6 p<.01

Ek Tablo : 8 MESLEKİ DENEYİMİ İLE ÖĞRENCİ ÖDEVLERİNİ KONTROL ETME ARASINDAKİ İLİŞKİYİ GÖSTEREN DAĞILIM

Mesleki Deneyim	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
10 yıldan az	31	73,3	2	4,8	9	21,4	42	25,0
11-15 yıl	35	72,9	3	6,3	10	20,8	48	28,6
16-20 yıl	23	63,9	8	22,2	5	13,9	36	21,4
21 yıldan fazla	32	76,2	8	19,0	2	4,8	42	25,0
Toplam	121	72,0	21	12,5	26	15,5	168	100,0

X^2 : 13,156 sd: 6 p<.05

Ek Tablo : 9 MESLEKİ DENEYİM İLE İŞİN MONOTONLUK DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİYİ GÖSTEREN DAĞILIM

Mesleki Deneyim	Evet		Hayır		Bazen		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
10 yıldan az	7	16,7	24	57,1	11	26,2	42	25,0
11-15 yıl	7	14,6	25	49,0	16	33,3	48	28,6
16-20 yıl	74	38,9	18	50,0	4	11,1	36	21,4
21 yıldan fazla	17	40,5	20	47,69	5	11,9	42	25,0
Toplam	45	26,3	87	51,8	36	21,4	168	100,0

X^2 : 16,763 sd: 6 p<.01

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, Kamile. Liselerde Sınıf Atmosferi Üzerine Bir Araştırma tönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Sempozyumu, Malatya, 1989.
- Balcı, Ali. Etkili Okul, Eğitim ve Bilim Cilt: 12, s.70, 1988.
- Bayraktar, Emel. Öğretmen Yetiştirmede Eğitim Ortamlarına İlişkin öğretmen Adayı Görüşleri Bildiri, Dokuz Eylül Buca Eğ. Fakültesi, 25-27 Kasım 1991 II. Eğ. Sempozyumu.
- Boateng, Isaac A. Wua. Teachers Problems in Public Secondary Schoois in Ghana. Syracuse Üniversitesi. Dissertation Abstracts International Vol. 46, No: 12 June 1986.
- Büyükkaragöz, S. Sava, Cuma Çivi. Genel Eğitim Metodları. Atlas Kitabevi, Konya, 1994.
- Çelik, Vehbi. İş Doyumunun Çağdaş Eğitim Denetimindeki Yeri ve önemi, Fırat Üniversitesi Dergisi, Cilt. 4 s. 1, 1990.
- Cherrington, David. Personnel Management. Mc. Gravv Hill Book Comp. Pub. Dubuque, 1982.
- Chmelynski, Henry J.: Kelly, W Leovic. "Characteristics of School Bulding in the USA RİE Resaources in Education, Oct. 1995. Vol. 30 Number: 10.
- Cumming, N.W. The Theory and Practice of Personnel Management, William Heinemann Ltd. London, 1968.
- Davis, Keith. İşletmede İnsan Davranışı Çev. Kemal Tosun ve ekibi. İst. Ün. Yay. No: 3028, 1984.
- Fraser. B. J. and D. L. Fischer "Predicting Students Outcomes From Their Perceptions of Classroom Psycholocigal Environment". American Educational Research Journal, 19, 1982.
- Galder, Victoria Lynn. Demographic and Work Environment. Charecteristics of Teacher as Predictors of Teacher Stress and Response to a Stress Intervation Program. The Üniversitesi of Texas at Austin, Dissertation Abstract. International Vol 46, No: 2, Ougust, 1985.
- Herzberg, Frederic. "One More Time How Do You Motivate Employes. Harward Business Review, January-February, 1968.
- Hesapçıoğlu, Muhsin, öğretim İlke ve Yöntemleri. Beta Yayınları, istanbul, 1994.
- Holdaway, Edward A. "Facet of Overall Satisfaction of teachers" Educational Ad- ministration Quarterly. Vol. 14, No 1, Winter, 1978.
- incir, Gülten. Çalışma Ortamının İnsancillaştırılmasında Ergonominin yeri, MPM. Verimlilik, 1985.

- Kaiser, Jeffrus S.; Motivation, Deprivation; No Reason to Stay, Journal of Teacher Education, Sept-Oct. Vol 32, s: 5, 1981.
- Mitchell, Terence R.; J. Larson. People in Organization: Organizational Behavior. Mc Graw Hill-Book Comp. 1987.
- Özbilgin, Lütfi. Okula Ergonomik Yaklaşım. Eğitim ve Bilim, Cilt 10, s. 60, 1986.
- özdayı, Nurhayat. "Resmi ve Özel Liselerde Çalışan öğretmenlerin İş Streslerinin Karşılaştırılması", M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Yıl: 1993 Sayı: 5 S. 113-128.
- özalkuş, Ayşe-Fatoş Erkman. İş Ortamı ölçeğinin (İÖÖ) Dil Eşdeğerliliği, Güvenirliliği ve Geçerliliği, Bildiri, Hacettepe Üniversitesi, II. Ulusal Eğitim Bilimleri Sempozyumu, 4-6 Eylül, 1995.
- Robbins, Stephen P. Personnel Management of Human Resources. 2 ed. Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs N.J. 1982.
- Smilansky By J. External and Internal Correlates of Teachers Satisfaction and Willingness to Report Stress. British Journal Education Psychology, 54, 1984.
- Teker, E. Çalışma Ortamının insancillaştırılmasında Alınabilecek Ergonomik Önlemler Ergonomi Sempozyumu 24-26 Ekim, İzmir, 1984.
- Temel Ali, Müfit Gömleksiz. : Okul Yapıları, Açısından Özel ve Devlet Okullarının Görünümü Bildiri, 21. Yüzyıla doğru Eğitim Yapıları Sempozyumu. 13-14 Mayıs 1993. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.